

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistallenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Korpela, A. (2021) Esiintymistaitoja etänä - kokemuksia puheviestinnän opintojaksosta tekniikan alan opiskelijoille. Teoksessa Saarinen, K. & Lähteenmäki, E. (toim.) ”Maaliskuussa 2020 meistä tuli puhuvia päitä” : kielten ja viestinnän opettajien kertomuksia siirtymisestä verkkoympäristöön. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja, sarja B, raportteja 136, s. 11-17.

URL: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7266-64-9>

ESIINTYMISTAITOJA ETÄNÄ – KOKEMUKSIA PUHEVIESTINNÄN OPINTOJAKSOSTA TEKNIIKAN ALAN OPISKELIJOILLE

Annina Korpela

Opetan suomen kieltä ja viestintää eri koulutusaloilla Tampereen ammattikorkeakoulussa (TAMK) ja suunnittelin kevään 2020 sujuvan mielekkäästi vuorovaikutuksessa eri opiskelijaryhmien kanssa Tekniikan suomen kieli ja viestintä -kurssilla (3 op). Noilla puheviestinnän tunneilla saisin havainnoida opettajanpöydän toisella puolella sähkö- ja automaatiotekniikan sekä rakennustekniikan opiskelijoiden puhe-esityksiä jostain ammattialansa ilmiöstä, prosessista tai tuotteesta. Esitysten jälkeen oli tarkoitus antaa palautetta sekä esitysten sisällöstä että opiskelijan äänenkäytöstä, ilmeistä, eleistä, katsekontaktista ja liikehdinnästä luokan edessä, kun opiskelija havainnollistaa esitysaineistoa valkokankaalta tai esittelee kohdeyleisölle konkreettisen tuotteen. Innostaisin muita opiskelijoita vertaispalautteen antamiseen, ja luokkatilanteessa esityksistä viriäisi luontevasti hedelmällistä keskustelua. Opiskelijat omaksuisivat samalla toisiltaan oleellista tietoa opiskelualastaan ja tulevasta ammatistaan. Kun maaliskuussa tapahtui se, mikä aikaisemmin oli ollut vain tieteiselokuvien todellisuutta, TAMKissa poikkeusoloihin siirtyminen tarkoitti käytännössä etäopetukseen ja -opiskeluun siirtymistä kahdessa päivässä. Edellä kuvailtu asetelma täytyi siis unohtaa ja miettiä, miten opintojakso toteutetaan verkossa, reaalielämän tilannetta mahdollisimman hyvin simuloiden.

Ajatuksista tekoihin

Olimme keväällä kriisitilanteessa, jossa viestinnän merkitys korostuu (ks. Kuntaliitto 2009; Lehtonen 2009; Matikainen 2008). Etäopetukseen siirryttäessä mietinkin, miten viestin opiskelijoille suunnitelmien muutoksesta ja ohjeistan heitä riittävän selkeästi. Asiassa ei voinut myöskään aikailla, viestit kaikille opiskelijaryhmille piti saada liikkeelle nopeasti. Koronapandemiaa voidaan verrata ulkoiseen kriisiin, joka usein aiheuttaa sisäisen kriisin (Kivinen 2020). Eriasteisia sisäisiä kriisejä varmasti kokivatkin niin työyhteisöt, perheet kuin jokainen yksilö. Opettajana koin velvollisuudekseni toimia ja viestiä mahdollisimman rauhoittavasti, rohkaisevasti ja motivoivasti, jotta opiskelun edellytykset säilyisivät kaikilla niin normaaleina kuin mahdollista.

Uudeksi opiskelun ja ohjaamisen toimintaympäristöksi valikoitui Zoom-verkkoneuvotteluohjelmisto. Valinta oli helppo, sillä Zoomia suositeltiin TAMKissa käytettäväksi ja myös ohjeet sovelluksen käyttämisestä sekä opiskelijoille että henkilöstölle olivat nopeasti saatavilla. Aiemman työkokemukseni ja Tampereen ammatillisessa opettajakorkeakoulussa (TAOK) suorittamieni, mobiiliopettajuuteen suuntautuneiden pedagogisten opintojen ansiosta digiopeksi muuntautuminen ei tuntunut täysin vieraalta tai pelottavalta ajatukselta, mutta kokemusta kokonaisen opintojakson opettamisesta pelkästään verkossa ei minulla kuitenkaan ollut.

Tampereen ammattikorkeakoulun opetussuunnitelma (2020) antaa selkeät raamit opintojaksojen sisällöille ja osaamistavoitteille. Kyseiseen puheviestinnän opintojaksoon sisältyi muun muassa esiintymistaitojen valmennusta ja puhe-esityksen valmisteluun perehdyttämistä, pienempiä suullisia harjoituksia sekä itse puhe-esityksen pitäminen. Opiskelijat tekivät myös jonkin verran kirjallisia tehtäviä. Lisäksi oleellisena osana opintojaksoon kuului omien viestintätaitojen arviointi, jonka opiskelijat tekivät opintojakson alussa sekä sen lopuksi saamiensa palautteiden pohjalta sekä itse arvioiden. Jokaiselle esiin-

tyjälle myös nimettiin opponetti, joka otti päävastuun palautteen antamisesta esiintyjälle, opettajan ja muiden opiskelijoiden palautteen lisäksi.

Äkillinen suunnitelmien muutos ja tieto esityksen pitämisestä Zoomin välityksellä ei tuntunut kaikille opiskelijoille mielekkäältä, joten annoin opiskelijoille valinnanmahdollisuuden: opiskelijat saivat valita, pitävätkö esityksen Zoomissa muiden opiskelijoiden ja opettajan läsnä ollessa vai kuvaavatko esityksensä videolle ja lähettävät sen sitten opettajalle ja muulle ryhmälle arvioitavaksi. Opiskelijat valitsivat näistä kahdesta vaihtoehdosta molempia suurin piirtein yhtä paljon. Muutamalle opiskelijalle siirtyminen etäopiskeluun oli valitettavasti liian suuri muutos, ja heidän opintonsa kevään ajalta keskeytyivät.

Opiskelijoiden ja opettajan kokemuksia

Opiskelijoiden opintojaksopalautteissa ja itsearvioinneissa tuli esille monenlaisia kokemuksia kevään etäopiskelusta ja puheviestinnän kurssista. Osa opiskelijoista koki esityksen pitämisen videovälitteisesti outona tai epämiellyttävänä kokemuksena live-esiintymiseen verrattuna. Palautteissa mainittiin, että ”ei ole luontevaa puhua tietokoneelle” ja ”ei oikein tiennyt, mihin kohdistaa katseensa”. Joillekin opiskelijoille, erityisesti esiintymisjännitystä poteville, Zoomissa esiintyminen tai esityksen videoiminen oli taas helpompaa, sillä yleisö ei ollut niin konkreettisesti läsnä kuin normaalisti luokkahuoneessa olisi. Tämä fyysisessä tilassa yksin esiintyminen näytti hieman vähentävän jännityksen kokemusta. Jotkut kokivat jopa ”suurta helpotusta” siitä, että live-esiintyminen peruuntui.

Kuitenkin suurin osa opiskelijoista suhtautui etänä esiintymiseen myönteisesti ja avoimin mielin. Monelle opiskelijalle suullisen esityksen esittäminen poikkeustilanteessa oli muun muassa ”jännittävä” ja ”hauska” kokemus, ja jotkut tuntuivat jopa yllättyneensä positiivisesti lopputuloksesta: ”esityksestä tuli parempi kuin olin odottanut”. Moni koki etänä esiintymisen hyvänä harjoituksena työelämään, jossa todennäköisesti etätyö tulee tulevaisuudessa lisääntymään. Osa valitsi

videon nauhoittamisen siitä syystä, että sen ajateltiin olevan hyvää kokemusta esimerkiksi työhaastatteluja varten, jotka kuvataan itse videolle kysymyksiin vastaten.

Yllättävä huomio oli, että aikuisopiskelijaryhmässä oli useampia opiskelijoita, jotka kertoivat olleensa työelämässä jo pitkään ja esiintyvänsä paljon työtehtävissään, mutta olivat nyt ensimmäistä kertaa tilanteessa, jossa yleisö oli ruudun takana. Videoesiintyminen oli siis myös monelle kokeneellekin puhujalle uusi oppimiskokemus. ”Yllätyin siitä, miten haastavaa on tehdä video ja esiintyä kameralle”, totesi eräs opiskelija.

Onnekseni sain ohjata opiskelijoita keväällä juuri puheviestinnän kursseilla, joilla jokainen opiskelija oli kurssitehtävien ohjaamina vuorovaikutuksessa toistensa sekä opettajan kanssa. Koin, että opiskelijoita täytyi kuitenkin osallistaa ja kannustaa aktiiviseen vuorovaikutukseen enemmän kuin luokkatilanteessa. Jokaisen opiskelijan esitykselle ja palautekeskustelulle pyrin myös varaamaan riittävästi aikaa ja välttämään kiireen tuntua. Moni opiskelija arasteli kameran pitämistä auki Zoomissa, mutta joka tapauksessa aito kuuntelu ja läsnä oleminen todentuivat tilanteissa, joissa esiintyjälle antoivat palautetta opponentin ja opettajan lisäksi myös muut opiskelijat, ja keskustelu kävi välillä vilkkaana.

Moni opiskelija totesi itsearvioinnissaan, että he ovat hyvin harvoin saaneet palautetta suullisen viestinnän taidoistaan tai edes miettineet omia viestintätaitojaan tai mahdollisia kehittämiskohteita. Etänä esiintyminen toi vielä erityisen lisänsä viestintätaitojen ”portfolioon”. Palautteen tärkeydestä mieleen jäi erityisesti eräs opiskelijan kommentti: ”Oli todella merkityksellistä saada positiivista palautetta tehtävästä, joka oli minulle erityisen haastava. Tästä on hyvä jatkaa kohti uusia viestintähaasteita.”

Sanaton viestintä haasteena etätyössä ja -opiskelussa

Suurin osa kokonaisviestinnästä koostuu sanattomasta viestinnästä, siis kaikesta muusta kuin itse puheesta (Kauppinen, Nummi & Savola 2009, 230–232). Miten sitten pystymme ilmaisemaan itseämme niin kuin haluamme ja tulkitsemaan muiden viestintää, kun olemme vuorovaikutuksessa etänä ja näemme toisiamme vain videokameran pienellä ruudulla? Uskon, että etäopiskelu ja -työ on tullut jäädäkseen, ja meidän kaikkien tulisi tiedostaa esiintymis- ja vuorovaikutustaitojen merkitys ja miettiä, miten vaikkapa omia etäkokoustemisen tapojaan voisi kehittää.

Videovälitteisessä viestinnässä oleellista on opetella katsomaan kameraan, koska silloin osallistujien kesken syntyy aidompi kontakti tunnetasolla ja psykologinen turvallisuus kasvaa. (Laaksonen 2020; Routarinne n.d.) Mikroilmeet (ks. esim. Ekman 2007; Ekman 2016) eivät välity videolla tai Zoomissa niin näkyvästi ja hyvin kuin kasvokkaisessa tilanteessa. Siksi sekä opettajan että opiskelijan olisi hyvä muistaa, että eleitä ja ilmeitä voi myös hieman liioitella: hymyillä hieman leveämmin kuin normaalisti ja nyökätä tai pudistaa päätä korostetusti. Tärkeintä kuitenkin on, ettei kameran edessä esiinny aivan jähmettyneenä ja vakavana (Laaksonen 2020b). Lisäksi viestintää voi täydentää ja elävöittää verkkoneuvotteluohjelmistojen symboleja hyödyntämällä (esim. peukutus, taputus, puheenvuoron pyyntö). Zoomin kaltaisten digitaalisten työkalujen monipuolisessa ja tehokkaassa hyödyntämisessä meillä on varmasti vielä paljon opittavaa. On myös mielenkiintoista nähdä, millaisen roolin verkkoviestintätaidot tulevaisuudessa saavat osaamistavoitteena ja työelämätaidona korkeakoulujen opetussuunnitelmissa.

Lopuksi

Korona-ajan kurimuksessa korostuivat niin opiskelijan aktiivisuus kuin opettajan innovatiivisuus pedagogisesti mielekkäiden etäopetusmenetelmien kehittämisessä. Uutta normaalia niin koulutuksessa kuin muillakin yhteiskunnan osa-alueilla haetaan edelleen. Digitaaliset välineet ja niiden käytön hallinta tuovat etätyöhön ja -opiskeluun uudenlaisia mahdollisuuksia, joustavuutta ja säästöjä, kun esimerkiksi eri paikkakunnilla asuvat työntekijät ja opiskelijat voivat osallistua kokouksiin ja oppitunneille oman kodin lämmössä. Monien instituutioiden, kuten oppilaitosten, ei tulevaisuudessa tarvitse välttämättä maksaa seinistä. Samalla olisi mielestäni tärkeää, että etätyövälineiden käytön opettelulle, eri tilanteisiin parhaiten soveltuvan välineen valinnalle sekä digitaalisen työnteon ja opiskelun tapoihin – toisin sanoen digitaalisen kommunikoinnin ja toimintakulttuurin (ks. Vänni & Viteli 2019) omaksumiseen – annetaan työpaikoilla riittävästi aikaa. Kevään poikkeusoloissa jokaisen työntekijän ja opiskelijan täytyi asennoitua ja sopeutua uuteen tilanteeseen nopeasti, koska muuta vaihtoehtoa ei ollut.

Toivon, että pystymme kääntämään vuoden 2020 kokemuksista mahdollisimman monta voimavaraksemme. Kynnys etätyöskentelyyn ja uusien digivälineiden käyttämiseen on varmasti madaltunut. Toisaalta myös kollegojen ja opiskelijoiden kasvokkainen kohtaaminen on saanut aivan uudenlaisen arvon. Tulevaisuudessa olemme varmasti entistä enemmän läsnä hetkessä ja kohtaamisissa toisten ihmisten kanssa, toivottavasti pian myös ilman kasvomaskia, emmekä multitaskaa samaan aikaan muuta.

Vertaistuki sekä omasta ja läheisten jaksamisesta huolehtiminen niin opettajien kuin opiskelijoiden keskuudessa on ollut tänä vuonna erityisen tärkeää. Niin kuin vanha sanonta kuuluu, olemme todellakin olleet kaikki samassa veneessä. Jokapäiväisessä etätyössä on täytynyt kehitellä uusia tapoja olla yhteydessä kanssaihmiisi, mutta antaa toisille myös tilaa levähtää ja välttää liiallista infoähkyä. Erään ryhmän

opiskelija esittikin hienovaraisen pyynnön luokkatovereilleen: ”Voidaanko sopia, että lauantai-iltaisina Whatsapp-ryhmämme hiljenee?”

Lähteet

Ekman, P. 2007. Emotions Revealed. St. Martin's Press. NY. Original hard cover print 2003. USA: Henry Holt and Company.

Ekman, P. 2016. Micro-expressions. Paul Ekman Group, LLC. Luettu 14.12.2020. <http://www.paulekman.com/micro-expressions/>

Kauppinen, A., Nummi, J. & Savola, T. 2009. Tekniikan viestintä. 8. painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Kuntaliitto. 2009. Varaudu. Opas kunnan viestintään kriisi- ja erityistilanteissa. Kuntaliiton verkkojulkaisu. Luettu 14.12.2020. <https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Kriisiviestintaopas.pdf>

Kivinen, P. 2020. Kriisiviestintä. Etänä Enemmän – sote-työ uudistuu -hanke. Tampereen ammattikorkeakoulu. Webinaariesitys. Luettu 4.12.2020. <https://www.etanaenemman.fi/uploads/2020/12/4d35639d-ee-kriisiviestinta-1.12.2020-pirkko-kivinen.pdf>

Laaksonen, H. 2020a. Vinkkejä etäkokouksiin. Etänä Enemmän – sote-työ uudistuu -hanke. Tampereen ammattikorkeakoulu. Webinaariesitys. Luettu 4.12.2020. <https://www.etanaenemman.fi/uploads/2020/12/87d377ee-laaksonen-vinkkeja-etatapaamisiin-111220.pdf>

Laaksonen, H. 2020b. Viestintä etäjohtamisessa. Miten elävöitän ja tehostan virtuaalista etäviestintää? Etänä Enemmän – sote-työ uudistuu -hanke. Tampereen ammattikorkeakoulu. Webinaariesitys. Luettu 11.12.2020. <https://www.etanaenemman.fi/uploads/2020/12/f479c737-2020-12-01-viestinta-etajohtamisessa-hannele-laaksonen.pdf>

Lehtonen, J. 2009. Ettei pahin tapahtuisi – riski- ja kriisiviestinnän perusteet. Helsinki: Mainostajien liitto.

Matikainen, J. 2008. Organisaatio- ja johtamisviestintä verkossa. Teoksessa Aula, P. (toim.) Kivi vai katedraali. Organisaatioviestintä teoriasta käytäntöön. Helsinki: Infor. 151–170.

Opetussuunnitelma. 2020. Tampereen ammattikorkeakoulu. Luettu 1.12.2020. <https://opinto-opas-ops.tamk.fi/>

Vänni, K. & Viteli, J. 2019. Teknostressi, työn tuottavuus ja organisaatioiden suorituskyky. Aikakauskirjassa Työn tuuli. 1/2019. Helsinki: Henkilöstöjohdon ryhmä – HENRY ry. 70–75.

Routarinne, S. n.d. Johdanto entistäkin parempiin etäkokouksiin. Doninto. Luettu 14.12.2020. <https://www.doninto.com/fi/johdanto-entistakin-parempiin-etakokouksiin/>